



UDVALGTE NATURRESULTATER FRA NOVANA-PROGRAMMET 2015

STØTTET AF

Promilleafgiftsfonden for landbrug

NOVANA har siden 1987 overvåget vandmiljøet, og fra 2004 er også naturtilstanden for udvalgte terrestriske naturtyper blevet overvåget. I denne artikel opsummeres de vigtigste resultater fra den del af rapporten, der omhandler natur.

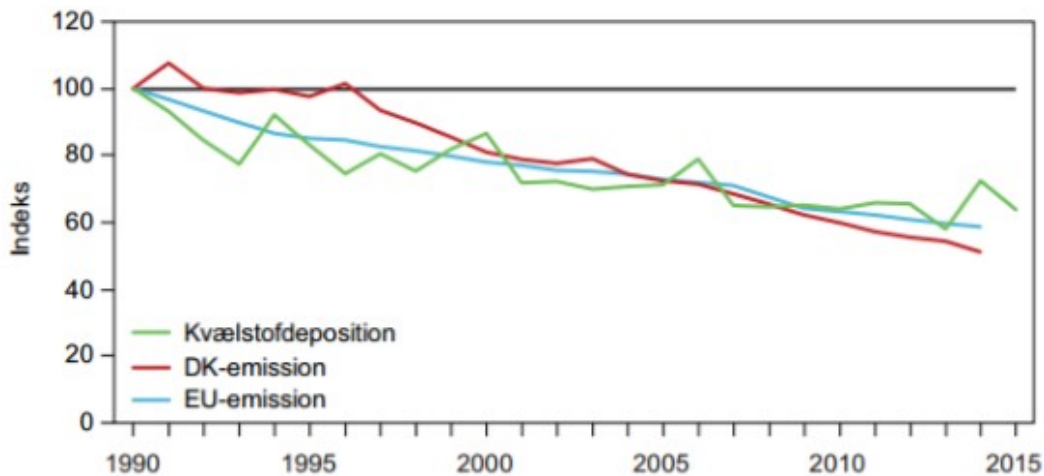
- Kvælstofdepositionen er faldende i både Danmark og EU
- De beskyttede naturtyper påvirkes af næringsstofdeposition
- Effekt af næringsstofdeposition sker med forsinkelse
- Naturtilstanden er bedre indenfor habitatområderne
- Artsovervågning viser fremgang for fugle og padder
- Hvordan kan overvågningsresultaterne omsættes til konkrete anbefalinger til naturplejen?
- Mere viden

HVORDAN FOREGÅR OVERVÅGNINGEN?

I perioden 2010 – 2015 er der for de 44 terrestriske naturtyper på Habitatdirektivets Bilag I foretaget en stikprøvebaseret overvågning på mere end 2.800 overvågningsstationer. I 8-10 tilfældigt udlagte prøvefelter på hver station, blev der foretaget en systematisk registrering af plantearternes dækningsgrader ved pinpoint-analyser i en central ramme på 0,5 x 0,5 m. I en cirkel med en radius på 5 m blev registreret naturtypen og indikatorer for vegetationens struktur og artssammensætning, og der blev indsamlet jord-, vand og planteprov til laboratorieanalyser af surhedsgrad og indhold af næringsstoffer. De indsamlede overvågningsdata blev omsat til en række indikatorer for naturtypernes tilstand og udvikling.

KVÆLSTOFDEPOSITIONEN ER FALDENDE I BÅDE DANMARK OG EU

Kvælstofdeposition er det kvælstof, der tilføres landjorden fra luften. Den kommer hovedsageligt fra to kilder: forbrænding og landbrug. Den samlede deposition er en kilde til kvælstoftilførsel til både vandområder og land, herunder naturområder. NOVANA-overvågningen viser, at der i Danmark er sket et samlet fald i kvælstofdepositionen på 34 % i løbet af overvågningsperioden - en udvikling, der følger den generelle tendens i EU (figur 1)



Figur 1. Udvikling i kvælstofdeposition på landarealerne. Værdien er indekseret til 100 i 1990 (Ellermann et al. 2016b).

Tabet af kvælstof sker ikke kun til luften, men også til grundvand og overfladevand. Samlet set er anvendelsen af gødning i dansk landbrug i periode faldet med ca. 45 % siden 1990 med langt det største fald frem til 2003.

De beskyttede naturtyper påvirkes af næringsstofdeposition

På flere af de fugtige naturtyper har forbedring af de hydrologiske forhold medført en positiv udvikling. For eksempel har fugtigere forhold på hængesæk givet mere mos og færre dværgbuske. Mange af de følsomme og meget følsomme arter er dog forsvundet fra højmoser, kildevæld og rigkær.

I overvågningsperioden 2004-2015 er der sket en øget tilgroning med vedplanter på heder, overdrev og i moser. Tilgroningen skyldes især manglende afgræsning. Måltrettet rydning af opvækst på højmoser har derimod medført et fald i dækningen af vedplanter.

Overvågningen viser, at der er sket en stigning i antallet af næringselskende arter i klitlavninger, heder, overdrev, hængesække og rigkær i perioden 2004 - 2015. Samtidig er planternes kvælstofindhold øget på tørre heder, i hængesække, kildevæld og rigkær. I flere naturtyper er der registreret en faldende dækning af bredbladede urter samtidig med at der er sket en stigning i dækningen af græsser.

Alle disse resultater er tegn på en øget næringsstofftilgængelighed i de mest næringsfattige naturtyper - en tendens, som er problematisk for de mange arter af planter, fugle, insekter og svampe, der er afhængige af bibeholdelsen af en lysåben og næringsfattig natur.

EFFEKT AF NÆRINGSSTOFDEPOSITION SKER MED FORSINKELSE

Det kan synes forvirrende, at kvælstofindholdet i planterne stiger og artssammensætningen fortsat ændres i negativ retning, selvom landbrugets bidrag til kvælstofbelastningen er faldet markant i perioden. Dette skyldes, at effekterne af næringsbelastning ofte sker med forsinkelse. Derfor kan der ske ændringer i artssammensætningen i mange år efter at der er sket en fald i belastning.

For nogle af naturtyperne sker der fortsat en akkumulation af næringsstoffer. Dette gælder særligt på de arealer, der ikke plejes. Manglende pleje kan sænke tålegrænsen for de målsatte naturtyper og manglende rydning kan forøge depositionen til området. Læs evt mere i SEGES' artikel om behovet for [en langt mere målrettet og integreret tilgang til forvaltningen af natur](#).

Hvis først arter forsvinder fra et område, kan det være svært eller umuligt, at bringe arten tilbage til området. Derfor er det væsentlig at have fokus på, hvordan artstab kan undgås.

NATURTILSTANDEN ER BEDRE INDENFOR HABITATOMRÅDERNE

Overvågningen viser, at de lysåbne naturtyper inden for habitatområderne generelt er i en bedre tilstand end tilsvarende naturtyper, der ligger udenfor habitatområderne. De har således generelt en større artsrigdom, en større dækning af mosser og laver, samt færre invasive arter end de naturtyper, der ligger uden for habitatområderne. Generelt peger kvælstofindhold i løvet og artssammensætningen i en række naturtyper på, at der er en lavere tilgængelighed af næringsstoffer inden for habitatområderne.

Artsovervågning viser fremgang for fugle og padder

Artsovervågningen i NOVANA har i 2015 omfattet i alt 56 arter fordelt på artsgrupperne pattedyr, padder, krybdyr, fisk, muslinger, sommerfugle, karplanter og mosser samt derudover ynglefugle og trækfugle. Tabel 1 giver en oversigt over, hvilke bestande af plante- og dyrearter, der er i hhv. fremgang, tilbagegang eller stabil.

Tabel 1. Udviklingstendenser for arter inkluderet i NOVANA-overvågningen

¹Strandtudse er dog i tilbagegang i den østlige del af Jylland samt på Sjælland.

²Grønbroget tudse er dog i tilbagegang i den østlige del af Jylland samt på Sjælland.

³Springfrø er observeret i færre 10 x 10 km² kvadrater, men på flere lokaliteter i disse kvadrater.

⁴Antallet af blomstrende skud af gul stenbræk er mere end fordoblet i 2015, men det er uvist, om det er et udtryk for bestandsfremgang eller blot naturlige bestandssvingninger.

	Fremgang	Tilbagegang	Stabil
Pattedyr	<i>Spættet sæl</i>	<i>Marsvin</i>	<i>Gråsæl</i>
Padde og krybdyr	<i>Løgfrø, løvfrø, spidssnudet frø, strandtudse1, grønbroget tudse2</i>	<i>Klokkefrø, butsnudet frø, stor vandsalamander, markfirben</i>	<i>Springfrø3</i>
Fisk og muslinger		<i>Stalling</i>	<i>Pigsmerling, flodperlemusling</i>
Sommerfugle, biller og mosskorpion	<i>Hedepletvinge, klokkelyng-ugle, eremit, bred vandkalv</i>	<i>Lys skivevandkalv</i>	<i>De fleste natsommerfugle</i>
Karplanter og mosser	<i>Fruesko, mygblomst, vandranke</i>	<i>Enkelt månerude, blank seglmos</i>	<i>Gul stenbræk4</i>
Fugle	<i>Fjordterne, sangsvane, bramgås, krikand, knarand, vandrefalk, klyde, krikand, knarand, spidsand, pibeand, skeand.</i>		<i>Hvepsevåge</i>

HVORDAN KAN OVERVÅGNINGSRESULTATERNE OMSÆTTES TIL KONKRETE ANBEFALINGER TIL NATURPLEJEN?

Fortsat fokus på at sikre pleje af de værdifulde naturtyper med afgræsning – både inden for og uden for Natura 2000 områderne.

- Behov for en øget indsats for at bremse akkumulationen og/eller fraføre næringsstoffer fra de lysåbne arealer. Dette kan gøres ved afgræsning og slæt.
- Behov for en målrettet plejeindsats for en række arter, herunder de karakteristiske arter for naturtyperne, i tilbagegang
- Målrettede indsatser for særlige naturtyper har god virkning – som det fx ses ved de positive effekter der er opnået ved rydning af højmoser.

MERE VIDEN

Ønsker man detaljeret viden om de forskellige artsgrupper og naturtypers tilstand samt udviklingstendenser for programperioderne, kan man finde den samlede rapport [her](#).